

dosti k privlastneniu si základnej známosti slovenskej reči povinní neboli, a v pozdejšom veku schopnosti k učeniu sa reči potratili, svoju národnú reč menej znajú, jako jich učedníci.

Pri takomto stavu vecí samo sebou sa rozumie, že vyučovanie i v kostole i v škole len nedostatočným byť môže. Následky týchto nedostatkov sa tým škodlivejšími stávajú, čím menej sa dá pochybovať o tom, že pri vyučovaní nevedomého ľudu v istom smeru, menovite v poľahu na známosť reči národnej dôkladnejšia a väčšia príprava je potrebná, nežli pri vyučovaní už vzdelanejších žiakov.

Ponevác teda najväčšia časť duchovných pastierov a školských učiteľov ľudu môjho biskupstva na bansko-bystrickom gymnáziu sa vzdeláva, osmeľujem sa v záujme ľudskosti vysokej kráľovskej námestnej rade tú pokornú prosbu predložiť, nech ráči potrebné nariadiť, aby na tomto vyučovacom ústave reč nemecká a slovenská dôkladne sa učila.

Ostatne za potrebné nedržím, aby sa i slovesnosť týchto dvoch reči obšírne učila. To by sa len v hlavných ťahoch stať mohlo a obšírnejšie vyučovanie slovesnosti maďarskej reči pripadlo, naproti tomu si zanedbanie týchto oboch reči v gramatikálnom tak dobre, jako i v syntaktickom ohľade bez najsmutnejších výsledkov pre všeobecnú vzdelanosť myslieť nemôžem.

Mám vo svojej diecézii, menovite v meste Kremnici, aj samostatnú trojtriednu reálnu školu.³ Keďže nemecký živel nielen v menovanom meste, ale aj v najbližších obciach prevažuje, ďalej keďže žiaci tohoto ústavu nevychovávali sa ani pre administratívnu ani pre súdnu dráhu; aby teda ústav tento mal čo najväčší osoh pre svoje okolie, považujem za najradnejšie, aby sa ponechala doteraz používaná nemecká vyučovacia reč, a to s ponechaním maďarského a slovenského jazyka ako povinných predmetov, ako sa tomu deje i doteraz.

103

Jozef Viktorin a Ján Palárik, slovenskí spisovatelia v „Príhlase od Dunaja k Svatoboru“ žiadajú prípravný výbor spolku českých spisovateľov Svatobor o zmenu stanov.

Koncept v AMS. Uverejnili české denníky Hlas a Národní listy, roč. II, č. 12. Praha 14. mája 1862.

Vo svojom *Príhlase*¹ adresovanom na prípravný výbor spolku českých spisovateľov Svatobor, ktorý vznikol v rámci obnoveného českého národného hnutia na začiatku šesťdesiatych rokov 19. stor. ako ústredný orgán českých spisovateľov, J. Viktorin a J. Palárik upozorňujú na dôležitý problém jednoty Čechov

³ Bola založená roku 1856 v duchu školskej politiky Bachovej vlády, aby vychovávala obchodnú a technickú inteligenciu.

¹ Koncept *Príhlasu* má autorskú poznámku: „Dopis tento, ako ho tu v pôvodine českej podávame, zaslaný bol dňa 10. mája b. r., ako sa o tom hodnoverne dozvedáme, Národním

a Slovákov v literárnom živote a žiadajú, aby sa v záujme oboch národov netrieštili sily, ale sa, naopak, zjednotili, pričom sa má zabudnúť na skutočnosť, že slovenskí spisovatelia prestali písať česky.

Když předchůdcové naši počnouc od *Bernoláka, Hollého, Štúra* a jiných blahé paměti mužův slovenských „na národa roli dědičné“ obětavě a bezzistně pracovavších, po světě širém a všestranném rozvážení potřeb kmene slovenského v Uhřích, myšlenku o užívání v písemnictve nářečí domácího, od spisovného jazyka českého zvláště co do forem se odchylujícího vyslovili a v skutek uvedli, neměli zajisté úmysl, aby se tím od svých bratrův v Čechách a na Moravě literárně zcela odloučili a vstoupili asi v taký poměr ku kniževnosti české, v jakém ku ní stojí ku příkladu písemnictví ruské, polské a jihoslovanské. Tím méně nynější spisovatelé slovenští, jenž úloze od předkův svých určitě *vytknuté* další platnost sjednati se vynasnažují, pomysleli kdy aniž myslí na celkovité odloučení se od bratrův slovenských na Vltavě, ano veškerý život literární jako se v Čechách, Moravě a na Slovensku v Uhřích vyvinuje, jen za *jeden ouplný celek*, a historie řeči a literatury této za touž samou historií *česko-slovenskou* považují.

Výpověď zákona božího, již si i náš slavný Šafařík přisvojil, že „litera zabijí, ale duch obživuje“, nikdy se lépe snad co mnoho významné „memento“ upotřebiti nedá, nežli kdykoliv se položení naše literární ku bratrům Čechům do povahy beře. A proto my Slováci, třebaš ku národnímu upovědomění a uduševnění hluboce upadlého lidu našeho nejpřirozenějších prostředkův a mezi těmito jeho vlastných mluvnických forem, jeho nářečí domorodného a kniževnosti upotřebujeme, nicméně jsme a chceme i na stále jako to bylo cez mnohá století, zůstati s Čechy *jedno* duchem, berouce podíl řa vývinu literatury společné nepřetržený. Nynější rozdvojení v literatuře československé není teda nic škodného ani pro sám spisovný jazyk český, ba naopak i tomuto písemnictví slovenské mnohé služby preukázati může, když se naň patří okem předpojatostí nezakaleným. Neznáme, jako se bude stále vyvíňovati otázka sblížování se jednoho národa slovanského k druhému v ohledu i literárním a sociálním, ale jestli uzavřením Hospodinovým určeno jest, abychom my Slováci i pozatím v *nejuzším* spojení s bratry našimi v Čechách a na Moravě kráčeli, toť, silně věříme, stane se prostředkem slovenčiny samé spíše, nežli naopak, aneb jak to jednoduše vyslovil ostrovtipný národovec náš Hodža:² „My skôr prideme slovenčinou k češtine, nežli češtinou k češtine.“ Jakéto hle jest přesvědčení naše, a sotva se mýlíme, když, ač od nikoho nesplnomocnění. vyslovíme, že tak smýšlí nejen všichni spisovatelé slovenští, ale vůbec každý národovec

listům a Hlasu do Prahy s tím želaním, aby sa tam ešte pred prvým, 17. mája držať sa majúcim zhromaždením, v ktorom sa Svatobor konštituovať má, uverejnil, a tak patričným osobám práve načas do rúk dostal. Uvidíme, ako bratia naši Česi hlas Slovákov ku vzájomnému dorozumeniu sa namierený prímu? Facta loquentur (Činy nech hovoria).“ K tomu treba pripomenúť, že Národní listy uverejnili *Príhlas*, ale spolok Svatobor na svojom ustanovujúcom zhromaždení 17. mája 1862 sa ním nezaoberal, a to zrejme preto, že *Príhlas* prišiel neskoro a nebol priamo doručený ani prípravnému výboru, ale len časopisecky publikovaný. Národní listy v redakčnom komentári pripomínali (29. mája 1862) na výčitku PbV, že nezaujali k *Príhlasu* stanovisko preto, že sa necitili byť na to oprávnené. Vyslovili ale náhľad, že rozkol v literatúre československej pomínie, len čo Slováci dozrejú k plnému národnému povedomiu a politickej dospelosti.

² Citát z Hodžu.

u nás, jemuž poměry naše ku Čechům známe jsou, a jenž co Slovan podlé smýšlení i skutkův svých v národních záležitostech právem hlasu sobě osobovati může.

Označením taktó nakrátkce stanovíště našeho, každý lehce pochopí, jaký asi dojem způsobilo na nás ohlášení Svatoboru, v jehož statutech se výlučně o *českých* spisovatelích mluví; a aby v tomto ohledu žádné pochybnosti nebylo, § 8 doslovně udává: „skutečným údem (Svatoboru) může býti toliko spisovatel český. Pode jménem spisovatelův českých ale rozumějí se všichni, kdo píší neb psali pro tisk ve správné české řeči, ať bydlí kdekoliv.“ Jsou tehdy Slováci, jestli dotčené prozatímní statuty „Svatoboru“ nepřeměněně platnost svou podrží, z onoho nadějeplného spolku vytvoření jedině proto, jelikož nyní „ve správné české řeči“ nepíší, ale svého nářečí, donuceni k tomu okolnostmi domácími, v kniževnosti upotřebují, ačkoliv jak již nahoře podotknuto, i při rozličnosti mluvnických forem, předece jen jeden česko-slovenský národ, jen jednu *česko-slovenskou* literaturu tvoří.

My jako jsme se vždy a na všeckém, cožkoliv bratří naši v zlaté Praze podnikli, dle skromných sil součastnili, tak bychom se chtěli súčasnití i na zakládání spolku, jehož blahodárné působení předvídáme, avšak tak, aby se navzájem a co *skutečným důkazem* bratrské lásky k vám i spolek ten nejen *českých*, nýbrž i *slovenských* spisovatelův v smysle § 2. uveřejněných statut *poměrně* zaujímal, toho ale nám bez ohledu na ducha, jenž obživuje, popřáno býti nemá pro literu, jenž zabíjí! Ne, bratří, tak dalece to přijít nemůže! Nepřicházíme my k Vám co o almužnu pro osoby naše prosící žebráci, ale vás zaklínáme v jméně zldaru a prospěchu obapolných záležitostí národních, aby jste nás neodpuzovali od sebe způsobem, který by jste sotva před Bohem a Slovanstvem zodpovídati mohli. Neústupnost česká vešla v známé přísloví, ale tato jest eností jen pokud nepopouštíte mohutnému vrahu nikoliv však slabším bratrům svým.

Obracíme se proto na slavné prozatímní přednostentví „Svatoboru“ z mužův národu českého nejvýtečnějších pozůstávající, obracíme se jmenovitě na miláčkův národa *Palackého* a *Riegra*,³ v nichž i my ouplnou důvěru skládáme; obracíme se na veřejnou mínku v časopisectve českém zastoupenou, aby se v bratrské lásce a slovanskosti přičiněně jejich statuty „Svatoboru“ natolik opravily, nakolik nás Slováky co spisovatele nářečím domácím píšící, ze spolku téhož vytvárají. Stať by se to mohlo, dle našeho zdání, kdyby při prvém, jako právě v časopisech čtete. 17. t. m. odbývati se majícím shromáždění spolku s odobřením tohoto výrazy „české“ v statutech s výrazy „česko-slovenskými“ se zaměnily, a jmenovitě v § 8 se udalo, že pode jménem spisovatelův česko-slovenských rozumějí se všickni, kdo píší neb psali pro tisk ve správné řeči české, aneb nářečím slovenským, ať kdekoliv bydlí.“ Touto koncesí neutratil by spolek „Svatobor“ ničeho a získal by mnoho; získal by nejen materiální podporu i ze Slovenska, ale především pojistil by si stálý vliv na nejbližší soukmenovce, a získal by nejedno srdce slovenské, jenž v létech posledních náruživou polemii o literu proti bratrům svým českým hořkostí překypělo. Vizte tedy slovní mužové! jenž postavil Hospodin za vůdce národu českého, aby se otázka tato na prvý pohled nepatrná, ale opravdu důležitá, hluboce do života sahající šťastně rozluštila, aby se pravdou býti dokázala slova velikého pěvce našeho:

Smíření se střetáváme bratří
Na širokém knih a spisův (i spolkův) poli,
Hloupá pomsta i různice běsné
Na slavjanském přestávají světě.⁴

³ Boli členmi výboru Svatoboru.

⁴ Citát z Kollára.

Naším heslem jestiť a navždy zůstane vznešená zásada: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.*⁵ Protož jako my, zaujati za dobro a rozkvět celého Slovanstva a národa československého zvláště, z nejslechetnějších pohnutek těmito řádky ku slavnému přednostství „Svatoboru“ veřejně se přihlasujeme, tak nám i vám Pán Bůh ve všech národních záležitostech pomáhaj!

Josef Viktorin, kněz arcibiskupství ostrihomského a spisovatel slovenský v Budíne.
Jan Palárik, kněz arcibiskupství ostrihomského a spisovatel slovenský v Pešti.

104

List Viliama Pauliny-Tótha Maríne Hodžovej.

Originál listu v AMB v Hodžovej pozostalosti, lad. III. Uverejňujeme len časti týkajúce sa Matice slovenskej a Lipt. Mikuláša, Budín 3. augusta 1862.

Autor oznamuje niektoré skutočnosti vo veci povolenia Matice slovenskej, založenia slovenských novín uhorskými vládnymi úradmi, ako aj návrh, že by mala byť Matica slovenská preložená po jej prvom valnom zhromaždení do Lipt. Mikuláša, ktorý by mal byť povýšený na slobodné kráľovské mesto a stať sa strediskom slovenského národného života, pričom akiste rozhodoval vtedajší vzťah Pauliny-Tótha k Maríne Hodžovej, v tom čase bývajúcej so svojim otcom M. M. Hodžom v Lipt. Mikuláši a vytvárajúcej tam stredisko národného života.

Drahá moja priateľka!

A teraz poďme k inému predmetu, k tej našej milej Matici, ktorú tak túžobne čakáme. Ale tu Vás vopred prosím musím, čo písať idem, nikomu, jedine p. otcovi zdeliť ráčte. Bolo to tuším 21. júla večer. Bol som samojediný na prechádzke pod stromoradiím budínskym — tu stretnem sa s Pálffym,¹ oslovil ma:

On: Ach, Pauliny, guten Abend. Ich habe Ihnen eine gute Nachricht mitzuteilen.

Ja: Welche denn, Euer Exc.?

On: Die Matica ist bereits bewilligt.²

⁵ V núdzi jednota, v pochybnostiach sloboda, voľnosť, vo všetkom ľudskosť.

¹ Móric Pálffy, v tom čase kráľovský miestodržiteľ.

² Rozhovor Pauliny-Tótha s M. Pálffym (v pôvodine nemecký):

On: Ach, Pauliny, dobrý večer. Mám vám oznámiť dobrú zprávu.

Ja: Ktorúže, vaša Excelencia?

On: Matica je práve povolená.

Ja: Tak? Ej, to by bolo nejako skoro, vaša Excelencia, azda len predložená najvyšším miestam?

On: Nie. Povolená. Prichádzam dnes z Viedne. Hovoril som o tom s Forgáchom, je to tak.

Ja: Vďaka Bohu, konečne máme aj my niečo.